

Vastab
toos
24. 09. 39
Diplomitöö
Zhuapfer

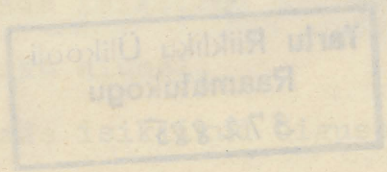
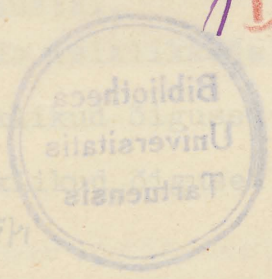
Diplomitöö

29. sept. 1939
5-76

ABIKAAASADE ISIKLIKUD

1. Sisese juhatus. ÕIGUSED

AB 1436.

Stud. jur. Eduard Mets'a
diplomitöö.

- T A R T U -

II semester 1939. a.

Loetlema ja kirjeld. 24 XI 39

S i s u.

1. Sissejuhatus.

- ✓ 1. Sissejuhatus.
- ✓ 2. Abikaasade isiklikkude õiguste arenemine.
 - a. Abikaasade isiklikkude õiguste arenemine rooma-õiguse taustal.
 - ✓ b. Abikaasade isiklikkude õiguste arenemine Eestis.
3. Abikaasade isiklikud õigused kehtivas õiguses.
4. Abikaasade isiklikud õigused Tsiviilseadustiku eelnõu alusel.
5. Abikaasade isiklikud õigused Schveitsi ja Rootsi kehtivates õigustes.
 - a. Abikaasade isiklikud õigused Schveitsi tsiviilseadustiku alusel.
 - b. Abikaasade isiklikud õigused Rootsis.

Kuna perekonnal on väga suur tähtsus ühiskondlikus elus, siis omavad juurilülises normid, misugused on keh-

Dr. jur. O. Haidlen, Das Familien- und Vermögen-
schaftsrecht, Stuttgart 1907, lk. 1.

tivusel perekondlikus sfääris, suurel määral avalikkõiguse-
likku ilmet. Nõukogude Venes ongi perekonnaõiguse eraldatud
eraõigusest ja viidud avaliku õiguse valdkonda.

Perekondlikud suhted on eestkätt seotud isikuga, see-
pärast on ka õigused ja kohustused, mis õigused sisalduvad
perekonnaõiguses, seotud isikuga ja võrrandatavad.

1. Sissejuhatatus.

• Tsiviilseadustikes esineb ühe alaosana perekonnaõi-
gus, missugune omab erilise tähtsuse tänapäeva ühiskondli-
kus elus, sest on ju perekond nii meil kui ka mujal tsivi-
liseeritud riikides nii ühiskonna kui ka riigi algrakuks.
S. S. S. R-is püüti küll ühiskonna struktuurist koos era-
omandi natsionaliseerimisega kõrvaldada ka perekonda meie
arusaamise järele, kuid see suur katse lõppes fiaskoga.

• „Perekond koosneb üksikutest perekonnaliikmetest ja
haarab endasse kõiki abielu ja suguluse ning hõimluse teel
seotud isikuid¹.”

Ehk küll perekonnaliikmete vahekorrad tuginevad es-
majoones moraalsele ja kõlblisele alusele, on siiski veel
tarvis vastavaid positiivse õiguse normisid, missugused
korraldaksid perekonnaliikmete isiklikke kui ka varandus-
likke suhteid siis, kui ilmnevad kõrvalekaldumised normaals-
est olukorrast, mis rajaneb, nagu eelpool juba mainitud,
kõlblusele ja moraalile.

• Kuna perekonnal on väga suur tähtsus ühiskondlikus
elus, siis omavad juriidilised normid, mis õigused on keh-

¹ Dr. jur. O. Haidlen, Das Familien- und Vormund-
schaftsrecht, Stuttgart 1907, lk. 1.

tivusel perekondlikus sfääris, suurel määral avalikõiguslikku ilmet. Nõukogude Venes ongi perekonnaõigus eraldatud eraõigusest ja viidud avaliku õiguse valdkonda.

Perekondlikud suhted on eestkätt seotud isikuga, seepärast on ka õigused ja kohustused, missugused sisalduvad perekonnaõiguses, puht isikliku ilmega ja võõrandamatud. Perekonnaõigus on absoluutset laadi ja leiab kaitset kõigi kolmandate isikute vastu.

Isiklikkude õigustega ja kohustega perekonnaõiguses liituvad varaõiguslikud suhted. See omapära on tingitud tihedast kokkukuuluvusest isiklikkude vahetõrgete ning vara vahetõrgete vahel perekonnaõiguslikus sfääris.

Õigusnormid, missugused korraldavad perekonnaliikmete isiklikke suhteid, on harilikult sundiva iseloomuga - ius cogens. Perekondlik suhe kui niisugune, vaatamata sellele moraalsele ja kõlbelisele aluspõhjale, on jäetud ainult piiratud ulatuses vabaks poolte vabale seaduse poolt piiritlemata äranägemisele.

Perekonnaõiguslike õiguste ja kohustuste kindlaks tegemine toimub kohtus üldistel alustel teiste tsiviilasjadega, kuid teatavate iseärasustega. Harilikust asjaajamisest on erinevus peamiselt kahes suunas. Esimene ning peamine erinevus seisneb kohtute suuremas isetegevuses perekonnaõiguslike suhetes, kui tavalises tsiviilprotsessis. See erinevus on tingitud asjaolust, et perekond kui õiguslik instituut omab ühiskonna ning riigi algrakuna määratu suurt tähtsust, ja seepärast pole õiguslik kokkupõrge, mis ilmsiks võib tulla perekonna elus, mitte pere-

konnaliigete endi vaheline asi, vaid perekonna püsivusest ja lõppemisest on huvitatud ka riik ja sellepärast ongi kohtutele antud selles osas palju laiem tegevusväli kui harilikult tsiviilprotsessis. Nii võib kohus siin ise igas asjaseisundis nõuda poolte isiklikku ilmumist kohtusse, võib sõltumata poolte poolt esitatud tõenditest oma suva järgi koguda tõendeid ja andmeid. Poolte õigeksvõtt neis asjus pole kohtule siduv otsuse tegemise juures. Tunnistajaid, kes on ettenähtud tsiviil kohtupidamise seaduses § 373¹ - ³ kuulatakse üle ka taanduse korral, kuid ilma vandeta.

Teisest küljest on kohtuotsustel selles sfääris peale poolte veel mõju ka kolmandatele isikutele.

Peale eeltoodute on veel mõned vähemtähtsad erinevused, nagu on seda prokuröri osavõtt kohtumõistmisest, missugune puudub harilikus tsiviilprotsessis; asjaarutamised alluvad ringkonna-kohtule; asjade arutamine suletult publikule jne.

Seaduse poolt on osa õiguslikke tehinguid perekonnaõiguse valdkonnast allutatud hoiukorra menetlusele, näiteks olgu toodud adoptsoon.

Perekonnaõiguslikud tehingud on formaalsed ja lubatud vaid piiratud ulatuses ning vaid sedavõrd, kuipalju nad on allutatud üldiselt üldreeglitele, on neis võimalik kokku leppida tähtpäevade ja tingimuste suhtes².

Perekonnaõiguse normid on kuni tänapäevani läbinud mitu faasi ja selles on toimunud pikaajaline arenemine, missugune on sõltuv olnud rahvaste arenemistasemest ja ajaloo-

² Haidlen, op. cit. lk. 2.

listest ning rahvuslikest iseärasustest. Omal ajal murdsid kirik ja riik omavahel piike selle asjaolu üle - kumba võimkonda kuulub seadusandlus perekonnaõiguse alal. Keskaegne riik, missugune polnud veel jõudnud täielikule arusaamisele enda ülesannete ulatusest, jättiski perekonnaõiguse kiriku korraldada. Sellega oldi sunnitud arvestama kiriku seisukohtadega perekonnaõiguse alal. Alles võrdlemisi viimasel ajal on riik perekonnaõiguse alal vabanenud kiriku mõju alt, võttes ära perekonnaõiguse kiriku seadusandlusest.

Perekonnaõiguses on osa norme, mis käsitlevad abieluõigust. Abieluõiguse kohta käivad normid jagunevad kahte ossa: ühed puudutavad vahakordi, missugused tuletuvad abikaasade isiklikkudest õigustest ja kohustustest; teised jälle vahakordi, missugused tuletuvad varalistest vahakordadest. Võtame neist edaspidise vaatluse alla isikulised õigused ja kohustused, kuna neile peamiselt tuginebki abielu kui riikliku ühiselu algrakk.

2. Abikaasade isiklikkude õiguste

arenemine.

a. Abikaasade isiklikkude õiguste arenemine rooma-õiguse taustal. Inimsoo kultuuri hämaral algastmel puudus abielu sarnasena nagu meie tänapäeval seda tunneme. Sellel ajastul oli mehe ja naise vastastikuste suhete aluseks üksnes loomulik sugutung, mille eesmärgiks oli inimkonda alalhoida. Hiljem tulid sellele lisaks veel moraalsed, majanduslikud ja muud elemendid, ning alles siis, kui õiguse normid hakkasid korraldama inimeste ühiselu, kujunes aegade vältel välja ka abielu sarnases mõttes, nagu meie tunneme seda õigusinstituuti käesoleval ajajärgul, sest alles siis võis tekkida abielu koos enda õiguslike ta-
gajärgedega, kui selleks olivad juba vastavad õiguslikud eeltingimused.

Missuguse arengu abielu aegade jooksul on läbi teinud, selle kohta on andmeid vaid hilisematest ajajärgudest, kuna varasemate aegade suhtes võime vaid mitmesuguste andmete ja võrdluste^{najal}, missugused saadakse tähelepanes mitmekesiseid rahvaid nende ühiskondlikus miljöös isesugustel kultuuriastmetel, (najal) vaid oletusi püstitada. Nii arvab suurem osa teadlasi, et inimkonna kultuuri algastmel oli

suguelu suhtes valitsemas teataval määral päris korralagedus, kui seda nii võiks defineerida, sest siis puudusid sarnased korraldused, nagu meie neid hilisematel aegadel leiame. Aegade jooksul kitsenes ikka rohkem ja rohkem sugulise läbikäimise vabadus ja viimaks jõutigi välja praeguvalitseva abielu vormi monogaamiani, kuna enne seda oli tuntud polügaamia ehk mitme naise pidamine, millele omakord eelnes hetärism ehk kõikide meeste suguline kokkuelamine kõikide naistga. Selle õpetuse, n.n. hetärismi, pooldajaist teadlastest olgu nimetatud Köhler, Bachofen ja Engels. Teine osa teadlasi, kelledest olgu mainitud Westermarck, Forel ja Peschel, arvavad aga seevastu, et just monogaamia, s. o. ühe mehe ja ühe naise pikaajaline suguline vahekord, oli esimene ja kõige vanem abielu vorm³.

Vanade roomlaste, samuti ka helleenide, abielu rajanes põhimõttelt monogaamiale, olgugi et mõnes sugukonnas tunti ka polügaamiat. Rooma abielu oli sotsiaalne fakt, mehe ja naise kooselu seotud pideva ja alalise tahtega olla abielumees ja abielunaine. Selleks et teatavat vahekorda abieluks tunnistada, pidid esinema mõlemad elemendid s.o. pidev kooselu ja affectio maritalis. Roomlased tunnevad oma õiguses abielu kui õiguslikku instituuti täiesti⁴. Abielu defineeritakse kui mehe ja naise ühendust jagamatuks kooseluks, mida reguleerivad peale eraõiguse veel

³ A. Kruusberg, Esiisade enneajalooline õigus, Tartus 1920, lk 13 ja 14.

⁴ H. Dernburg, System des Römischen Rechts, Zweiter Teil, Berlin 1912, lk. 854.

jumalik õigus ehk ius divinum ja moraalsed normid: „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae divini et humani iuris” (L. 1, D. 23, 2.). Teises definitsioonis öeldakse: „Nuptiae autem sive matrimonium est viri et mulieris coniunctio individuum vitae consuetudinem continens” (1 I, 1, 9.). Viimane definitsioon viitab abielu olulisemale momendile, s.o. jagamatule elu ühendusele.

Rooma abielu oli põhimõtteliselt kestev kuni surmani, kuid tegelikult ei tarvitsenud see siiski mitte igakord nii olla. Abielu kestvast iseloomust oli ka tingitud see asiolu, et abielu ei saanud sõlmida teatud tingimuse saabumiseni või teatud tähtaja kätte jõudmiseni. Abiellu astumine tõi naisele kaasa tema alistumise mehe manusele. Nimetatakse ka seepärast naise perekonda vastuvõtmist üldiselt „conventio in manum”, millega naine asus filia loco seisundisse. Mees oli oma naise isandaks ja viimase varandus langes ühte mehe varandusega. ^{Kõik} naise akvisitsioonid langesid samuti mehele, kellel oli oma naise üle ka elu ja surma suhtes (ius vitae ac necis). Naine oli res mobilis eks ja teda võidi ühe aasta jooksul usukapeerida. Dernburg arvab, et on vastuvaidlematult selge rooma-õiguse algajajärgus abielu ja manuse identsus. Seda järeldeb ta asjaolust, et filius familiase abiellumise puhul kuulus manus naise üle ikkagi viimasele, mitte aga isale kui pater familiasele, kes muidu oli ainuke täieõiguslik subjekt rooma eraõiguses.

Hilisem rooma-õigus kõrvaldas naise langemise mehe manuse alla. Nii ei tunnistata rooma-õiguse klassilisel ajastul mingit isanda-õigust abielus, mis oli tingitud

vajadusest parandada abielunaise seisukorda seaduslikult, sest juba varem saadi mööduda tahtmise korral manuse tekkimisest. Abikaasad jäiivad vaid seaduse poolt tunnustatud sõltuvusesse, kusjuures mehele sai osaks juhtiv osa abielulises ühiselus. Mehe juhtiv osa leidis väljendust järgmistes põhimõtetes:

1.) Naine omandab abiellumisega mehe perekonnanime ja säilitab selle ka abielu lõppemise korral kuni eventuaalse abiellu astumiseni. Naine ondab ka mehe seisuse ja sellega seoses olevad õigused (L. 13 C de dignitatibus 12, 1.).

2.) Naise elukohaks on seaduse järgi mehe elukoht - ka neil juhtumeil kui ta faktiliselt mujal elab (L. 65 D de iudiciis 5, 1; L. 38, 3 de admunic 50, 1.).

3.) Mees omab seaduse põhjal interdictum de uxore exhibenda et ducenda kolmandate isikute vastu, kes tema naist kinni peavad; sama õigust võis ta ka kasutada naise isa ja ema suhtes. (L. 2. D. de liberis exhibendis 43, 30; L. 11. C de nuptiis 5, 4.)

Selleks, et sundida naist abieluliseks ühiseluks, ei omanud mees vana rooma-õiguse sätete järgi mingisugust hagi, kuid pandektilises õiguses on juba mõlemile poolele vastav võimalus ettenähtud, et tarbekorral nõuda kooselu uuendamist.

Rooma-õiguse põhjal olid abikaasad kohustatud teineteise vastu truudust ja austust avaldama. Naist, kes oli süüdi abielurikkumises, võidi karistada adulteriumiga. Et mees pidi naist kaitsma, siis omas ta peale manuse veel eri-

lise distsiplinaarse võimu naise üle ja oli õigustatud esitama hagnosisid, kui tema naist millegiga haavati. Abikaasadele oli keelatud esitada teineteise vastu infameerivaid ja põnaalseid hagnosisid. Pandekti-õiguse tava järgi on mees kohustatud alimenteerima oma naist, kuid rooma-õiguse allikad ei sisalda seda kohustust.⁵

Keskajal, kasutades ilmaliku seadusandluse jõuetust, haaras katoliku kirik ka perekonna-õiguse oma seadusandlusesse, sest tema luges end ainuõiguslikuks rooma-õiguse viljeldajaks. Katoliku kiriku õpetuse järgi on abielu sakrament ja seepärast kanooniline õigus esmajoones reguleeris abieluga seoses olevad suhted, allutades need kirikuvõimudele. Eriti rohkesti on katoliku kiriku võimukandjad oma tähelepanu ka eestlastele pidanud osutama, millise asjaolu tõenditena on säilunud vastavaid paavstide bullasid ja mitmesuguseid muid allikaid.⁶

Reformeeritud kirik hülgas vaate abielule kui sakramendile ja tunnustas selle iseloomult ilmalikuks, kuid vaatamata sellele põhimõttelisele erinevusele, luges ka protestantlik kirik endal õiguse olevat abieluga seoses olevates õigusküsimustes otsustavalt kaasa rääkida. Viimase vaatega kooskõlas kujunes välja protestantlik abielu-õigus, mis pääses kehtivusele mitte ainult protestantide, vaid ka muude mitte-katoliiklaste juures. Näiteks olgu mainitud, et see leidis kasutamist ka juutide poolt. Kui

⁵ H. Derberg op.cit lk 856.

⁶ Eesti Ajalugu II

abiellusid üheltpoolt protestant ja teiselt poolt katoliiklane, siis tuli rakendusele võtta mõlemi poole isiklikku õigust.⁷

Kanoonilises õiguses elasid edasi rooma-õigusest retsipeeritud põhimõtted. Võiks küll arvata, et lähtudes Kristuse õpetuse põhimõtetest, mis ei teinud vahet ei juuda ei samaaria mehe, ei rikka ei vőse ega mehe ja naise vahel, leidis naise õiguslik seisukord, võrreldes selle suhtelist kaalu mehe õiguslise olukorraga, kiriku mõjul parandamist, kuid tegelikult kujunes naise õiguste suhtes hoopis teise-suunaline muudatus. Naise seisund, kes rooma-õiguse klassikalisel ajastul oli vabanenud mehe manuse alt, halvenes vägagi märgatavalt. Ta seati uuesti täielisesse sõltuvusesse mehest, mida võime järeldada ka kirikliku laulatuse puhul veel praegugi tarvitatavast juhtmotiivist: „Naised kuulge oma meeste sõna, kui Issanda sõna. Sest mees on naise pea, nõnda kui Kristuski on koguduse pea.... Aga nõnda kui kogudus Kristuse meelevalle all on, nõnda ka naised oma meeste meelevalle all kõige asjade sees". Eeltoodud apostel Pauluse sõnadega (Evesuse r. 5, 22-24), missugused said Kristlikus kirikus mõõduandvaks abielulistest õigussuhetes, on kooskõlas ka Balti eraseaduse III j. § 8 p. 1., missugune samuti nõuab naiselt mehe sõnakuulmist ja selle tahtmise alla painutamist, ning samuti ka Vene riigi evangeeliumiluteri kirikuseaduse §381 mõttega, mis annab mehele õiguse naist karistada.⁸

⁸ V. S. K. XI köite I jagu

⁷ H. Derberg, op. cit. lk. 854.

Kaasaegne riik olles seadusandluse kirikult tagasi-
võitnud, muutis ka abielu kohta käiva seadusandluse ilma-
likuks, võttes selle ära kiriku sedusandlikust pädevusest
ja allutas riiklikule kohtumõistmisele ka abieluga seoses
olevad tüliasjad.

Kuigi kirikult võeti ära õigust loov tegevus, ei ole
riik siiski veel tänapäevalgi vabanenud selle mõjudest ja
kaheldav on kas üldse praeguse ühiskondliku struktuuri juu-
res neist vabanetaksegi, sest õiguslikud põhimõtted ja
tõekspidamised, missugused on väljakujunenud pikkade aega-
de vältel tingitud tegelikust olukorrast ja sotsiaalsest
tarvidusest, on visad kustuma.

b. Abikaasade isiklikkude õiguste arenemine Eestis.

Juba kiviaja nooremas järgus (umbes 3000 - 1300 a. e. Kr.)
oli eesti-sugu rahvaste juures selgesti väljakujunenud pe-
rekond ja teatud arvust sugulasperedest moodustatud sugu-
haru. Nii kõik tähtsamad meie keele sugulusastmeid tähen-
davad sõnad: isa, ema, vend, õde, onu, tädi jt. põlveneivad
sellest ajastust. Sellega on kõik need sugulusvahekorrad
nimetatud ajal juba oma osa etendanud.⁹ Sõna „abielu“ on
aga hoopis hilisemast ajajärgust pärit, nimelt Rooma raua-
ajast, s.o. ajavahemikust meie ajaarvamise algusest kuni
a. 400 p. Kr. Sellest võime järeldada, et nimetatud aja-
järgul oli eesti-sugu rahvastele juba tuntud abielu kui
sotsiaalelu instituut.¹⁰

⁹ Eesti ajalugu I, Tartu 1936, lk 49.

¹⁰ samas teoses lk 110.

Ei ole küll kindlaid andmeid muinas-eestlaste abielu olemuse kohta, kuid kaudsete vahendite abil on tehtud siiski teatud oletusi, missugused peaksid ka enam-vähem vastama tõelikkusele. Prof. Jüri Uluotsa arvamuse järgi vanade eestlaste juures tuntud ainult ühe naise pidamine - monogaamia, kuna polügaamia, mille kohta on andmeid hilisemast ajast, tekkis alles peale moraalsest langemist sõdadest tingitud hingelise laostumise tagajärjel. Nimelt kaebab Läti Hendrik, et eestlased võtnud sõjasaagina saadud naisi endile liignaisteks. Seega on meil aga põhjust eraldada neid täieõiguslistest naistest, sest meil tuleb eriliselt tähelepanna sõna „liignaisele“ langevat rõhku. Prof. Uluots edasi arvab, et need n.n. liignaised olid orja seisundis ja et nendest sündinud lapsi koheldi kui orjast sündinuid. Vastupidisel seisukohal on aga A. Kruusberg, kes arvab et valitsevaks abielu-vormiks vanade eestlaste juures oli enne sakslastega kokkupuutumist polügaamia ning monogaamia, mida samuti tunti, oli rohkem nendele meestele, kes ei olnud võimelised endile rohkem kui üht naist muretseda.¹¹

Eesti pereisa oli tollel ajastul niisamasugune kõikvõimas perekonnapea, nagu oli seda vana-rooma pater familias. Ka temal oli ius vitae ac necis oma perekonnaliikmete üle. Tema võttis endale naise ja hiljem ka mitu, olgigi, et need ei olnud peale ühe täieõiguslised; võis naise endast ka jälle ära tõugata või edasi müüa ning teatavatel juhtudel ka surmata.¹²

¹¹ A. Kruusberg, op. cit. lk. 86

¹² - do - lk 87.

Et tollel ajastul oli naine sagedasti ostetud või ka röövitud ehk tõmmatud, nagu seda vanasti nimetati, siis vaadatai temale kui teatavale varale, nimelt kui teenijale või orjale, kellelt nõuti suurt töökust ja sõnakuulelikkust. reeglipäraselt pidi vaid naine laste kasvatamise eest hoolitsema ja muretsema alatise ning korrapärase argitoidu. Mehel lasus seevastu kohustus kaitseda perekonda ja ühiskonda väliste vaenlaste vastu, milleks oli temal rohkem jõudu ja osavust kui naisel. See ülesanne ei olnud tal sugugi kerge arvestades raskustega, mida tolleaegne elu pakkus.¹³ Naiselt nõuti äärmist truudust oma mehe vastu ja teda karistati surmaga kui ta mõne teise mehega abi-elu rikkus.

Ülaltoodust võime järeldada, et naise sotsiaalne olukord oli antud ajastul võrdlemisi vilets. Siiski oli aga perekonna sisemistes asjades ka naistel õigus kaasaotsustada ja nende mõju tegelikus elus polnud olla nii väikene, nagu võiks seda tema pool orjalikust seisukorrast järeldada. Nii kirjeldab Läti Hendrik üht juhtumit, kus liivlaste vanem jätab seepärast ristiusu vastuvõtmata, et naised sellele vastu olid.¹⁴

Teiseks tuleb meil silmaspidada, et tingituna samasugusest kultuuri astmest, valitsesid analoogilised põhimõtted, kuigi võisid esineda väikesed erinevused, peaaegu kogu Euroopas. Nii oli vanade germaanlaste juures naine mehe mundiumi ehk eestkoste all, mis teda täiesti mehe võimu-

¹³ Eesti ajalugu I, lk 51 jj.

¹⁴ samas teoses lk 197.

le allutas. Vanad slaavlased suhtusid naisesse samuti kui orjasse.¹⁵

Kuigi vöörad võimud allutasid Eesti maa ja rahva 13. sajandi alul, jäi siiski kehtima siin senimaknud õigus, mis oli kujunenud aastasajandite vältel ja kooskõlas kohalikkude oludega ning eluliste nähetega. Kuivõrd aga vana õigus ei sobinud uue poliitilise korraga või sellega vastuolus oli, tuli seda vajaduse korral täiendada ja muuta ning tarbekorral ka kõrvaldada. Kuna keskajal puudus sarnane kõikehaarav ja kiire seadusandlus, nagu tunneme seda tänapäeval, siis ei toimunud vajalikuks osutunud muudatused ja täiendused õiguse valdkonnas mitte järsku, vaid uus õigus tekkis paratamatult ainult tihedas seoses senise õigusega ja peamiselt just senise õiguse ümberkujundamisega tavaõiguslikul teel.¹⁶ Nii on jõutud kuni praegu kehtiva õiguseni, milles ikkagi peitub veel sugemeid meie esivanemate töökspidamistest mitmed ja mitmed põlved tagasi.

¹⁵ I.M. Tjutrjumov, Grasdanskoe pravo, Tartu 1927 lk 506.

¹⁶ Eesti Ajalugu II lk 337.

3. Abikaasade isiklikud õigused

kehtivas õiguses.

Balti provintssides ~~pärdu~~¹⁷ abikaasade isiklikud vahekorrad senikaua, kui oli jõus naissoo eestkostetavus, ühest küljest abielumehele ülekanud abielunaise eestkostmisega, teisest küljest aga abielu olemusest tuletatud abielumehe tahte prevalentsiga.¹⁷ Viimasest tuleb nii arusaada, et kõiki neid õiguslikke suhteid abikaasade isiklikkudes vahekordades, mida ei saanud tuletada abielunaise eestkostetavuse õigusest, võis mees lahendada oma tahte järgi. Kui aga vallalised naised vabastati varanduslikkude korralduste tegemise kitsendustest ja kõigi Balti provintside statuaar-õiguste poolt kinnitati abielunaise erivara sisseseadmise instituut (BES § 27), mida varem al ajal tunti ainult linnaõiguses, pidi see osa vanast abielumehe õigusest, mis moodustas senisest naissoo eestkostetavusest abielumehele ülekanud õigustest, iseenesestki mõistetavalt ära langema. Sellest ajast peale täisealine abielu-

¹⁷Dr. Carl Erdmann, System des Privatrechts des Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland, I, Riga 1889, lk. 364.

naine osutub sama teguvõimsaks, kui on seda täisealine vallalinegi. Siiski on aga säilunud mõned põhimõtted vanast naissoo eestkostetavuse instiduudist abielunaise õigustis ja kohustusis, nagu on seda kohustus küsida oma mehelt nõu oma erikinnisvara võõrandamise puhul (BES 29), samuti avaldub see ka abielunaise testamendi tegemise õiguse kitsenduses (BES § 1991). Sellega tuleb seletada ka seda, et sõltumata vastastikuse truuduse, kooselamise ja ülalpidamise kohustusest, on abielumees õigustatud oma naiselt nõudma sõnakuulelikkust ja alistumist niipalju, kui see osutub vajalikuks silmaspidades abielu eesmärki kongreetsel juhtumil. Viimane klausel pole küll selgesti väljendatud provintsiaal õiguses, kuid seda tuleb järel-dada abielust kui vabade isikute ühendusest.

Abikaasade isiklikke õigusi lähema vaatluse alla võttesjjaotame need:

1. Abikaasade vastastikused õigused.

2. Abielumehe õigused.

3. Abielunaise õigused.

1. Abikaasade vastastikused õigused. a. Suurim abi-
kaasade vastastikustest õigustest on kohustus abieluliseks kooseluks. See peitub juba abielu eesmärkiski, mis taotleb abikaasade täielikku ja jäädavat ühiselu (BES § 7 ja § 8). Seda seaduse poolt määratud abikaasade kohustust: elada üheskoos, ei saa muuta ühekülgse keeldumisega ega ka mitte kokkuleppega. BES § 8, mis korraldab abikaasade kooselu küsimust, taotleb vaid normaalse abielu eesmärke ning see-

pärast ei ole see mitte kohaldatav juhtumitel, kus ei saa enam rääkida normaalsest abielust,^{ka} siis jääb see eeskiri eluliste tingimuste tõttu rakendamata, näiteks kui mees kohtleb toorelt oma naist, naine on nõdrameelne jne.¹⁸ Sellel pinnal tekkiski 12. märtsi 14. a. seadus (X köide I jagu § 103¹), millega loodi abikaasade lahuselu instituut, mis tuli abiks abikaasadele, kes olid sunnitud formaalselt abielulist kooselu jätkama küllaldaste põhjuste puudumise tõttu selleks, et tõsta hagi abielulahutamiseks. Selle seadusega anti ühele abikaasale õigus esitada vastuväiteks asiolu, et abieluline ühiselu on muutunud temale väljakannatamatuks, kui teine abikaasa nõudis abielulise kooselu jätkamist.

Abielulise kooselu endistamiseks ei saa otseselt kohutule hagi mitte esitada, kuid seadus ja kohtupraktika püüab kaudselt mõjutada abikaasasid jätkama endi katkenud ühiselu. Näiteks ei tunnista kohus naise õigust saada oma mehelt ülalpidamist, kui abieluline kooselu on katkenud naise enda süü läbi, või jälle nõudes mehelt, et ta annaks oma naisele ülalpidamist, kui lahuselu on mehe poolt põhjustatud.

b. Kuna abielu on jäädav ja täielik abieluline kooselu, siis kohustab seadus abikaasasid olema üksteise vastu abikaasalikult truud. BES § 7 reguleerides seda küsimust, kõlab järgmiselt: „Abikaasadel on õigus nõuda üksteiselt vastastikku abikaasalikku truudust.” Selle sätte sanktsioon

¹⁸ I. M. Trjutrjumov, op. cit. lk. 508.

sisaldub selles, et truuduse murdmise puhul ühe abikaasa poolt, võib teine nõuda abielulahutust. V. N. S. § 1585 järgi, mis küll enam ei kehti, võidi taotleda ka kaela-kohtulikku ja kiriklikku karistust abielulise truuduse murdmise eest, kuid sel juhul ei võidud nõuda abielulahutust.

c. Abikaasad on kohustatud üksteist vastastikku abistama nii moraalselt kui ka materjaalselt, sest abielumise tekitab abieluliste vahel peale majandusliku ühinemise veel kõlbeline ühinemine. BES § 9² korraldab seda küsimust nõudes, et abikaasad osutaksid üksteise vastu kõigil juhtumitel, eriti aga juriidilises asjus, kaitset ja kaasabi.

2. Abielumehe õigused. BES § 8¹ järgi on mehel õigus nõuda oma naiselt sõnakuulmist ja aliatumist oma tahtele. Selle seaduse sättega loetakse mees perekonnapeaks ja temale antakse otsustav sõna perekonnaelus esilekerkivates küsimustes. Muidugi ei tule mõista seda mehe õigust sarnasena, et mehel on piiramatult võim oma naise üle. Selleks et viimatimainitud mehe õigust lähemalt piiritleda, tuleb see kõrvutada seaduse teiste sätetega, millede jõul mees on kohustatud oma naisega elama leplikult, sest see õigus on piiratud terveast kitsendustest, millede mõjul naine ei ole kohustatud mitte igal juhtumil järgnema pimesi mehe tahtele. Mehel on domineeriv osa perekonna varalistes küsimustes, kuid tingimusel, et ta seda õigust ei kuritarvita. Mees võib nõuda oma naiselt kuulekust ja aliatumist vaid sedavõrd, kui see osutub vajalikuks konkreet-

sel juhtumil ja vaid sedavõrd, kui see on tingitud abi-
elu eesmärgist.¹⁹ Oma isikuga seotud küsimustes ei ole
naine seotud mehe abikaasaliku hooldamisega, peale mõnin-
gate erandite.²⁰

b. Abielumees määrab abielupaari ühise elukoha ja
naine on kohustatud temale järgnema alalise elukoha muut-
mise puhul, kuid seda vaid juhtumitel, kui mees ei viibi
in absentia vituberabilis, s. o. kui ta ei viibi eemal
mitte laitust väärival põhjusel. Reeglipäraselt ei oma nai-
ne seaduslikke põhjusi mehe juurest lahkumiseks ja seetõttu
ei saa tema ka lahutusprotsessi alustades end sellest ko-
hustusest ühekülgselt vabastada. Kuid juhtumitel, kui on
olemas mehe teod, missugused on abielulahutuse põhjuseks
küllaldased, võib kohus legitimeerida naise lahkumist me-
he juurest.²¹ Naine peab selleks esitama kohtule mehe juu-
rest lahkumise põhjused järelekatsumiseks. Naine on õigus-
tatud igal-juhul mitte järgnema oma mehele, kui see on
süüdimõistetud kuriteos, sunnitööle või asumisele saade-
tud (BES § 8).

c. BES § 8³ alusel on mehel õigus nõuda naiselt osa-
võtmist tema järelvalve all olevast majapidamisest, s. o.
tegutsemist perenaisena koduses majapidamises. Kui naine
keeldub selle kohustuse täitmisest, ei kaasu selle keel-
dumisega veel mitte abielulahutuse põhjuse tekkimine, kuid

¹⁹ Dr. C. Erdmann, op. cit. lk 365

²⁰ I.M. Tjutrumov, op. cit. lk. 510

²¹ Uus seadus abikaasade lahuselamise kohta (1914) annab
kohtule võimaluse legitimeerida abikaasade lahuselu,
näiteks kui mees rikub jämedalt oma kohustusi või kuritar-
vitab oma õigusi. Senati seletust mööda pole naisel vaja
ka siis oma mehele järgneda, kui sel pole kindlat elu-
kohta (Tjutrumov, op. cit. lk. 511).

Erdmanni arvates võib mees nõuda naiselt tsiviilõiguslikku kahjutasu hooletusesse jäetud kohustuste heastamiseks. Näiteks kui naine ilma põhjuseta hülgab perenaiselikud kohustused ja mees on sunnitud seetõttu majapidajannat palkama.²²

d. Kui abielumees ei ole võimeline endale ise ülevalpidamist muretsema, sest reeglipäraselt on mees perekonna ülalpidaja, ja naine omab ainelisi võimalusi varade näol, võib mees nõuda naiselt eventuaalseid alimente. Mees ei saa aga siiski mitte seda nõuda, et naine läheks selleks tööle, et muretseda elatist perekonnale.

e. Mehel on õigus nõuda nii kolmandatelt isikutelt kui ka naiselt endalt, et teda tunnustatakse kui oma abielunaise eestkostjat ja abikaasalikku nõuandjat ning tal on õigus esindada oma naist (BES § 8⁴). Kuid ses suhtes on mehel ka kindlad piirid, mis näitavad lähemalt tema õiguse ulatust. Nii võib naine oma erivaradele valida eestkostja oma äranägemise järgi, samuti võib ta võõra esindaja kaudu ajada oma abielulahutuse asja, kui seda peaks vaja tulema. Üldist volitust, mida mees omab oma naise suhtes, võib kohus ainult teatavate tingimuste olemasolul ära võtta (BES § 52). See üldine mandaat on mehele jäänud vanast mundiumi põhimõttest ja on visa kaduma tänapäevalgi meie õiguslikust arusaamisest, vaatamata sellele et see põhimõte on ajast ja arust ammugi maha jäänud.

f. Abielumehel on õigus kohtulikult jälitada süüja kuritegusid, mis on tema naise suhtes toimitud (BES § 8⁵). Seda võib ta teha kui abikaasa isikus kaasakanna-

²²Dr. C. Erdmann, op. cit. lk. 366.

tanu, seega mitte kui lihtne naise volinik. Viimane põhimõte on pärit roomaõigusest, mis ka ei teinud vahet abielumehe ja -naise au vahel ning pidas naise haavamist ka mehe haavamiseks.

Neile eeltoodud abielumehe õigustele, milledele tuleb vaadata kui üksikuile alustugedele abielu kandvale ideele, mis sihib kehtivas õiguses abielu juhtimise tsentraliseerimisele mehe kätte, on seaduses vastukaaluks toodud üksikult ülesloetud abielunaise isiklikud õigused. Kui seaduses ei ole midagi kindlasõnaliselt antud naisele eriõiguse alusel, siis tuleb kahtluse korral eeldada, et seadus eelistab meest, andes konkreetse küsimuse otsustamisel primaadi temale.

3. Abielunaise isiklikud õigused. a. Abiellumisega saab naine endale mehe perekonnanime. Varem al ajal, kui tunti veel seisuslikke vahesinu, omas naine õiguse ka mehe tiitlile ja seisuslikule õigusele, kui ta ise ennem sündimise või eelmise abielu kaudu juba kõrgemasse seisusesse ei kuulunud. Naine ei kaotanud seda õigust ka mitte siis, kui mehelt võeti ära tema tiitel ja seisuslikud õigused. BES-is reguleerib seda küsimust § 5 ja § 6.

b. Naisel on õigus nõuda oma mehelt kaitset ja abi. Ehk küll BES-i § 9² mainib üldse kõiki elujuhtumeid kui kaitse nõude põhjusi, ei ole sellega siiski mitte õiguslik kohustus loodud, vaid ainult kõlbluse käsk väljendatud. Ainult niipea kui vastav „elujuhtum“ võimaldab õigusliku hagi tõstmist kaitse nõutamiseks, muutub see mehe kõlbe-

line kohustus naise suhtes õiguslikuks kohustuseks, seni aga on see õiguse seisukohalt irrelevantne.²³

c. Abielunaisel on õigus saada oma mehelt ülalpidamist abielu kestel, vastavalt mehe majanduslikule ja seltskondlikule seisundile, sõltumatult naise enda ainelisest olukorrast. See naise õigus ei kustu ka faktilise lahuselamise tõttu, kuid tingimusel, et kooselu on mehe süü läbi muutunud võimatuks, või et mees hülgas naise ja keeldub teha enda juure võtmast, Vastand juhul aga võib mees nõuda, et naine tuleks alimentide saamiseks tagasi tema juure. Kui kohus legitimeerib naise lahuselu, s. t. tunnustab naise lahkumise mehe juurest seadusepäraseks, siis võib naine vaatamatta kooselamisest keeldumisele, nõuda mehelt tagantjärele kahjude tasumist, mis tekkinud mehe süülisest tegevusest. (EES §128)²⁴

Naine võib õigust alimentidele teostada hagi teel mehe elu ajal, sest mehe kohustus anda oma naisele elatist on seotud mehe isikuga ja ei lähe üle pärijatele. Kuna nii naise vajadus toetusele, kui ka mehe ainelised võimalused võivad ajajooksul muutuda, siis on sellest olenevalt muutlikud ka elatise andmise kohustuse piirid ja kohtuotsus selles küsimuses on paratamatult tingitud iseloomuga. Senati seletust mööda võib alimentide kohustuse ulatus saada suurendatud või vähendatud huvitatud poole palvel hiljem ilmnenud asjaolude tõttu kohtuotsusega, mis tehtud

²³ Dr. C. Erdmann, op. cit. lk. 368.

²⁴ -do- lk. 368.

poole palvel, kes taotles kord juba väljamõistatud alimendide suurendamist või vähendamist ja esitanud vastava hagi teise poole vastu (Senati seletus 19. nov. 1910. a. nr. 6500 - 10.).

Kolmandalt isikult võib naine nõuda alimente juhul kui mees sai surma selle süüalise tegevuse läbi. Viimasel juhul saab naine alimendid kindla ja määratud rahasumma näol.

d. Seosega naise kohustusega tegutseda koduses majapidamises perenaitsena, on n.n. abielunaise võtmeõigus. Selle all tuleb mõista naise õigust sõlmida juriidilisi toiminguid ilma mehe nõusolekuta koduse majapidamise valdkonnas, kusjuures need toimingud on kohuslikud ka mehele. Nii kuulub selle põhjal naisele õigus vallandada eelmist majateenijat ja sellele asendajat palgata; hoolitseda sisseostude ja päevase tarviduse eest jne. Mainitud tegevuseks on naine õigustatud ja mees on kohustatud tasuma naise kulutused neis piirides. Loomulikult ei kuulu selle n.n. võtmeõiguse alla naise äriiline tegevus, talu või maja ostmine ja muud sarnased otseselt majapidamisega mitte seoses olevad toimingud.

Balti Eraseadus (BES), mis meil praegu kehtib on põhimõtete suhtes võrdlemisi ajast ja arust, sest ta taotleb puhtakujuliselt mehe ülemvõimu naise üle, allutades viimase mehe meelevalle alla. Moodsamates seadustes on vastandina sellele põhimõttele märgata pidevalt abi-

4. Abikaasade isiklikud õigused

Tsiviilseadustiku eelnõu alusel.

Meie uus Tsiviilseadustiku eelnõu (TSE) on koostatud vastavalt tänapäeva vaadetele ja õiguslikkudele arusaamistele. Tsiviilseadustiku eelnõude kavades algusest peale avaldub püüe seada abielu üheõigusluse alusele. Selleks on vähendatud võrreldes kehtiva õigusega suurel määral abielumehe õigusi ja jõutud lõpuks niikaugele, et mõlema abikaasa vastastikune õiguslik seisund, peale pikemaid harutlusi, on jõudnud täieliku võrdsuse põhimõtte²⁵ Eeskujusid selleks on saadud uuematest teiste riikide abielu reguleerivatest seadustest, eriti Rootsi abieluseadusest, seejuures on silmaspeetud tegeliku elu vajadusi ja meie õiguskorra struktuuri.

Prof. Grimm avaldab küll kahtlust üheõigusluse põhimõtte rakendamise suhtes, kuna ei saavat läbi ilma juhtiva autoritaarse põhimõtteta, sest inimelu polevat mingi paradiislik idüll. Seadusandluse ülesandeks olevat

²⁵ Prof. Jüri Uluotsa seletuskiri Tsiviilseadustiku eelnõu juure.

vaid kooskõlastada neid kaht põhimõtet, missugused teineteist täiendavad, kusjuures tulevat silmaspidada sotsiaalseid tingimusi ja ajaloolisi eeldusi antud ühiskonnas. Üldreegleid selles küsimuses olla ei saa. Üldreegleid saab ülesse seada üksikisikute juures.²⁶ Ühiskondlikus elus on veel teostatav üheõigusluse printsiip, ehk küll ka ühiskonna juhtimise juures ilmneb kallak autoritaarsuse suunas, sest võivad küll esineda juhtidena mitte ainult üksikisikud, vaid ka organiseeritud isikute kolleegiumid, nagu parlamendid, komiteed ja valitsused, missugused on ülesehitatud neist osavõtjate isikute üheõigusluse alusele, kuid ka siin tuleb ilmsiks autoritaarsuse printsiip, sest küsimused otsustatakse häälteenamusega.

Abielu ühingu juures on see teisiti. Ehk küll võidakse juriidiliste normidega korraldada üksikuid abielu suhteid, eriti abikaasade varalisi vahekordi, kuid mitte abikaasade intiimelu kui tervikut, mida reguleerivad ka kõlbelised ja kombelised momendid, milledest on väljakujunenud vastavad käitumise reeglid, missugused korraldavad üldse perekonnaelu.

Üheõigusluse põhimõtte abielus ei ole rakendatav juba mitte seepärast, et kaks isikut ei saa moodustada kolleegiumi, kus mõtete lahkumineku puhul saaks otsuseid langetada häälteenamusega, sest seal üheõigusluse printsiibi järgi üks hääel paralüüseeritakse teise häälega.

²⁶Prof. Grimmi arvamus Tsiviilseadustiku eelnõust, lk 136 jj.

Üheõigusluse põhimõtte järjekindel rakendamine abielus viiks meid väljapääsematusse ummikusse, millest vabaneda saaksime vast sel teel, et annaksime pimedale juhusetele otsustada kummale abikaasale anda otsustav sõna abielu~~l~~ises kooselus. Näiteks võiks seda vast lahendada iga üksiku abielu sõlmimise puhul liisku heites ja siis vastavasse akti protokolleerida, kummale abikaasale langeb juhtiv osa abielus. Vaevalt aga leiduks mõistlik inimene kes tõsiselt suhtuks sarnasesse ettepanekusse.

Tsiviilseadustiku eelnõus § 266 leidub küll teine väljapääs: üldreegli järgi otsustavad abikaasad kõik asjad, mis puudutavad abielulist kooselu, ühel häälel. Kui otsus pole sel teel saavutatav, siis antakse otsustav häälel mehele, kelle otsus aga siiski pole lõpulik, sest naine võib pöörduda hoolekande kohtu poole palvega, et see muudaks selle mehe otsuse, millega tema ei nõustu. Kohus võib naise palvet rahuldada, kui asjaolud, mis naine ettetoob, on põhjendatud.

Prof. Grimm aga pole selle lahendusega mitte rahul, sest see asendaks mehe hooldamise naise üle isesuguse hooldamisega mehe üle, mis avalduks igal juhtumil, kui naine pöördub vastavasisulise palvega hoolekande kohtu poole. Sellega võib naine meest selle lahenduse abil kõigis asjus, missugune termin on ka liialt lai, kohtulikult hooldada.

Lahtiste silmadega vaadates tuleb arvestada initsiatiiviga abieluks, mis on üldiselt meeste poolel. Teiselt

poolt üldiselt mees peab oma tööga ülal perekonna ja on sellest ka teadlik. Tal oleks raske leppida hooldatava seisundiga lahkuminekute puhul naisega. Nii prof Grimm.²⁷

Neil vastuväidetel, mis prof. Grimm oma TSE arvustuses esitab, on kindlasti teatud väärtus, kuid meil tuleb siiski nende suhtes, kuna nad on liialt rõhutatud, omad järeldused teha. Meil tuleb silmaspidada seda, et üheõigosluse printsiip, mis meie abielu-õiguse alal esmakordselt TSE-s avaldub, teistes maades edukalt rakendamist on leidnud. Eestis, kus naine hetkel samaväärsena igal alal mehe kõrval tegutseb, ei ole põhjust naisele abielu-õiguse alal vähem õigusi anda, kui mehele, vaid ka siin peaksid mehe ja naise õigused võrduma.

Abikaasade isiklikkude õiguste lähem määritelu TSE-s.

Tsiviilseadustiku eelnõu § 265 annab abielu lähema sisu. Selle järgi on abielu eesmärk ühendada mees ja naine abielulisesse koosellu vastastikuseks toetamiseks ja laste saamiseks ning kasvatamiseks. Koos abikaasade vastastikuse toetamise kohustusega selgitatakse siin ka abielu ühiskondlik ülesanne. Sama §-i teise lõike järgi võlgnevad abikaasad teineteisele truudust ning nad on kohustatud ühisele hüvele üksmeelselt kaasaaitama. Kolmandas lõikes on mainimist leidnud, et kõik vastupidised lepped ja tingimused on tühised.

§ 266 järgi on mõlemil abikaasal võrdne õigus kaasaotsustada kõigis perekondlikku koosellu puutuvais asjus. Eriti on rõhutamist leidnud abikaasade koosotsusta-

mine perekondliku elukoha ja korteri määramisel. Selle §-iga püütakse kõrvaldada BES-is avalduvat mehe ainuõigust otsustada neis küsimustes.

Kui aga abikaasade arvamused on lahkuminevad, siis sama §-i teise lõike põhjal on mõõduandev mehe otsus. Kui viimane ei ole oludega põhjendatud, siis lahendab küsimuse naise palvel hoolekande kohus. Seletuse TSE juure põhjendab prof. Jüri Uluots lahkavamate puhul mehe otsustusõigusele antavat primaati sellega, et mitte jätta hädavajalikke küsimusi lahendamata.²⁸ Hoolekande kohus oleks organiks, mis kontrolliks mehe tegevust, kui see kalduks kõrvale õigest joonest.

Prof. Grimm, nagu juba eelpool mainitud, vaidleb vastu sellele moodusele, mis § 266-ga TSE-s on antud. Ta viitab tervele reale raskustele, mida see põhimõtteline uuendus endaga kaasa võib tuua ja näitab mitmesuguste näidete varal, et hoolekande kohus oleks sunnitud sel juhul väga ebamäärastes tingimustes tegutsema. Näiteks esitab ta küsimused: kas võib hoolekande kohus teha ka nii mehe kui ka naise tahtest erinevaid otsuseid, kust võtab hoolekande kohus andmed, mille põhjal ta oma otsused langes- tab ja kas hoolekande kohtu otsused on lõplikud. § 266 aga neile küsimustele ei vasta. Prof. Grimm leiab, et see oleks veel väljakannatav siis, kui siin maailmas oleksid ainult riiakad, jonnakad ja leppimatud mehed ning tagakiusatud naised, kuid tihti on see lausa ümberpööratud ja sellest tingituna töötab mainitud § anda rikkalikult

²⁸Prof. Jüri Uluotsa seletuskiri TSE juure.

tööd advokaatidele ja kohtutele.²⁹

Reeglipäraselt saab mõlema abikaasa ühiseks nimeks mehe perekonnanime (§ 267¹), kuid sellele ühisele perekonnanimele võidakse abielu registreerimisel veel juurelisada naise senise perekonnanime mõlema abikaasa suhtes, kui mõlemas sellega nõus on, tingimusel et sellega välditakse naise perekonnanime kadumine viimase sugukonnast (§267³). Sama §-i teise lõike järgi võib naise perekonnanimeks jääda ka senine perekonnanime, millele tuleb lisada ka mehe perekonnanime. Naisel tuleb esitada vastava sisuline sooviavaldus abielu registreerimise puhul.

§ 268põhjal kohustavad abikaasad teineteist toimingutega, mis sõlmitakse harilikuks perekondliku koostelamise igapäevaseks majapidamiseks ja laste kasvatamiseks. Teise abikaasa kohustumist eeldatakse, kui oludest ei järeldu teisiti.

Teisele abikaasale ei ole need toimingud siis kohuslikud, kui toimingu vastaspool teadis või raske hooletuse tõttu ei teadnud, et toiming nimetatud otstarbeteks ei olnud tarvilik, või kui teine abikaasa on alaealine, või kui abikaasad elavad lahus.

Prof. Grimm õigusega näitab selle §-i juures raskustele, mis võivad tekkida viimases lõikes mainitud kolmandate isikute teadmise, või raske hooletuse tõttu

²⁹Prof. D. Grimmi arvamus TSE juure lk 140.

mitteteadmise, kas antud toiming oli tarvilik teatud liiki otstarbete rahuldamiseks, sest koduse majapidamise ja lastekasvatuse piirid on selleks liig avarad, et ilma suurema vaevata kindlaksteha kolmandate isikute teadmist või mitteteadmist neis piirides avalduvatest vajadustest. Ta leiab, et viimases lõikes toodud kitsendus ei too tõeliselt mingit kergendust abikaasade solidaarsesse vastutavusesse, võrreldes selle tõhusust tilga palderjani segamisega vaadi vee hulka.³⁰

Kohus võib § 269¹ järgi ühe abikaasa palvel võtta või piirata teise õigust eelnevalt oma toimingutega kohustada, kui seda õigust kuritarvitatakse või kui oldakse selle õiguse teostamiseks võimetu. Kui otsust tinginud asjaolud on muutunud, või kui mõlemad abikaasad seda paluvad, siis võib kohus selle ~~teise~~ lõike alusel muuta või tühistada. Sama §-i kolmandast lõikest järgneb et heausklikkude kolmandate isikute suhtes omab vastavasisuline kohtuotsus jõudu vaid sel juhul, kui see on avaldatud Riigi Teatajas.

§ 270 õigustab abikaasasid edasilükkamatu vajaduse korral teineteist vastastikku esindama, kui üks on äraolija või pole võimeline haiguse tõttu oma õiguslikke toiminguid teostama ja puudub volinik või seaduslik esindaja. Selle, seadusega antavas esindamise piirides, võib üks abikaasa valitseda teise vara, vastuvõtta selle tulusid ja perekondliku koosseamise või

³⁰ Prof. D. Grimmi arvamus TSE juure, lk 143.

valitsetava vara huvides tungiva vajaduse puhul ka pantima või võõrandama vallasvara. Abikaasade lahuselu puhul ei ole need eeskirjad, mis sisaldusivad mainitud §-i esimeses lõikes, teise lõike põhjal mitte kehtivad.

§ 271 järgi on mõlemad abikaasad kohustatud varaga ning tegevusega kodus ja väljaspool igaüks oma või-meid mööda kaasa aitama abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisel. kolmas lõige määritleb lähemalt, mida tuleb mõista abielulise kooselamise ülalpidamise all: nimelt kuulub sellesse mõistesse kõik, mis on tarvilik ühiseks majapidamiseks, laste kasvatamiseks ja kummagi abikaasa eritarviduste rahuldamiseks. Siia kuulub ka toetus, mida üks abikaasa on kohustatud andma vajaduse korral teise abikaasa laste kasvatamiseks. Silmaspidada tuleb aga siinjuures olusid, milles abikaasad elavad.

Abikaasad on kohustatud § 272¹ põhjal teineteisele vastastikku teateid andma oma varalise seisukorra kohta, selleks et teha kindlaks kummagi abielulise kooselu ülalpidamiseekohustuse suurust. Kui üks abikaasa ei ole suuteline kaasaaitama abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisele, siis sama §-i teise lõike järgi peab seda tegema teine abikaasa. Kolmas lõige annab kohtule õiguse määrata sel juhul, kui abikaasad omavahel kokku ei lepi, mil määral kumbki abikaasa peab kaasaaitama selles §-is reguleeritavasse ülesandesse. Kohtul tuleb seejuures arvestada abikaasade võimeid ja elutingimusi.

Kumbki abikaasa on õigustatud § 273¹ järgi teostama isiklikku elukutset või äritegevust tingimusel, et see ei ole kahjulik teise abikaasa heale nimele või laste kasvatamisele. Kui aga ühel abikaasal puudub isiklik elukutse või äri, siis teine lõige selles §-is kohustab teda tegutsema teise abikaasa elukutse, majapidamise või äri alal, kui sarnane tegevus on tavaline neis oludes, milles abikaasad elavad.

§ 274¹ õigustab üht abikaasat teise juurest lahkuma, kui tema tervis, hea nimi või majanduslik edu abielulise kooselamise tõttu satub tõsisesse hädaohtu, nii kauaks kui see oht on olemas. Selle §-i teine lõige annab sama õiguse abikaasale, kes on kohtule esitanud lahutus- hagi.

Abikaasad on kohustatud § 275¹ järgi lahuselamise puhul, kuni üks on selleks õigustatud, andma teineteisele perioodiliselt maksetavate rahasummade näol ülalpidamist, samuti ka laste kasvatamiseks, samadel alustel kui abielulise kooselamise ülalpidamise soetamisel. See eeltoodud lahus elavate abikaasade vastastikune kohustus langeb §-i teise lõike põhjal siis ära, kui kummagi abikaasa võimed ei tee seda tarvilikuks.

Abikaasade ühises korteris või ühisel valdamisel olevad vallasasjad eeldatakse kahtluse korral § 276¹ põhjal abikaasade ühisomandis olevaiks. Sama §-i teine lõige aga eeldab, et vallasasjad, missugused on määratud erandlikult ühe abikaasa isiklikuks tarvitamiseks,

eriti riided, ehted ja tööriistad kuuluvad vastavale abikaasale.

§ 277 reguleerib ühiseks tarvitamiseks määratud koduse majapidamise asjade kasutamist. §-i esimese lõike järgi ei tohi üks abikaasa kõrvaldada ühisest majapidamisest asju teise abikaasa nõusolekuta, vaatamatta sellele, et need asjad võivad tema omanduses olla. Teine lõige sellest §-ist kohustab juhul, kui abikaasad elavad lahus, abikaasat, kelle valdusesse jäävad ühise majapidamise asjad, andma teisele abikaasale tarvitamiseks viimase eraldatud majapidamiseks vajalikke asju, sellest võib keelduda vaid juhul, kui kohustatud abikaasa ei saa ise ilma nende asjadeta läbi, või teise abikaasa kasutuses on vastavad asjad juba olemas.

Ülaltoodud on põhimõtted, mis abikaasade isiklikkude õiguste alal avalduvad Tsiviilseadustiku eelnõus. Vaadeldes neid lähemalt võime tulla järeldusele, et need on ajakohased ja vastavad meie õiguslikkudele tõekspidamistele ja arusaamisele. Lähemal ajal on oodata ka uue Tsiviilseadustiku kehtivusele pääsemist, sest kohtuminister on sellele juba käigu annud, missugust sammu tuleb täiel määral tervitada, sest BES-is avalduvad printsipiidid abieluõiguse alal, on on ajast ning arust ja ei vasta enam meie elulistele vajadustele.

5. Abikaasade isiklikud õigused

Schveitsi ja Rootsi kehtivates õigustes.

Kõrvuti abikaasade isiklikkude õiguste vaatlemisega kodumaises ulatuses, ei ole vähem huvitavam heita ka põgus pilk paarile maodsamale seadusele välisriikide abieluõigust käsitlevatest seadustest. See huvi on seda rohkem õigustatud, kui meeletuletame, et meie Tsiviilseadustiku eelnõu koostamisel on tarvitatud suurel määral võõraid eeskujusid; abielu reguleeriva osa juures on silmaspeetud vastavaid norme Schveitsi ja Rootsi seadustes, seepärast on otstarbekohane tutvuda lähemalt viimati mainitud riikide vastavate seadustega.

a. Abikaasade isiklikud õigused Schveitsi tsiviilseadustiku alusel. Schveitsis korraldatakse abikaasade isiklikud õigused tsiviilseadusega, mis jõustus 1. jaanuaril 1912. aastal ja ühendas Schveitsi mitmesugused rahvad paljudes kantonites tugeva sidemega ühiseks tervikuks tsiviilseaduse kehtivuse suhtes³¹. Varem kehtis igas Schveitsi kantonis oma eraõigus, seega valitses seal samuti nagu Eestis, õiguslik partikularism.

Schveitsi tsiviilseadustik (Das schweizerische Zivilgesetzbuch - ZGB.) koosneb neljast osast. Teine osa sisaldab

³¹ Dr. A. Curti - Schweizerisches Zivilrecht, Zürich 1910, lk. 1.

perekonnaõiguse alaosana abieluõiguse, milles on käsitatud ka normid, missugused reguleerivad abikaasade isiklikke õigusi.

ZGB § 159 selgitab lähemalt abielu eesmärgi ja olemust: abiellumisega saavad abikaasad abielulisse koosellu seotud. Abikaasad on kohustatud üksmeelselt ja hoolsalt koos töötama abielulise kooselu eduks ja meretsema ühiselt laste eest.

Abikaasad võlgnevad teineteisele truudust ja abistamist. ZGB-st selgub, et Schveitsis ollakse veel kaugel üheõigusluse printsiibist abielus, missugune põhimõte punase niidina läbib meie TSE-e. Mainitud seaduse §160. järgi on mehel juhtiv osaa abielulises kooselus. Tema määrab abielulise korteri ja on kohustatud hoolitsema naise ja laste ülalpidamise eest. Kuna mehel on perekonna ülalpidamise kohustus, siis on tema §162 alusel ka loomulikult perekonna esindaja väljaspool.

§161 põhjal saab naine abiellumisega mehe liignime. Kuigi mehel on kohustus ülalpidada perekonda, ei ole naine siiski sellest ülesandest päris vaba, sest sama §161 kohustab naist nõu ja teoga olema oma mehe kõrval ning viimasele jõukohaselt kaasaaitama perekonna eest hoolitsemises. Järelikult ei vaata seadus selles suhtes naisele kui teguvõimetule isikule, vaid kui täieõiguslikule abielupoolele, kellel on kohustus kaasa aidata abielulist kooselu nii moraalselt kui ka materiaalselt. Eestkätt kohustab seadus naist tegelemak koduse majapidamisega, millest tingituna omistab ka Schveitsi õigus §163. naisele n.n. võtmeõiguse. Selle põhjal on viimasel õigus toimetada juriidilisi tehinguid koduse majapidamise raamides, nagu seda lubab ka meie BES. Koduse majapidamise hulka kuulub

õigus sisseostusid sooritada, nii igapäevaste elatistarbete rahuldamiseks, köögi- ja majapidamise riistade muretsemiseks, kui ka enda ja laste riietumiseks. Samuti kuulub siia igasuguste naisteenijate ja koduabiliste palkamine jne.

Ülaltähendatud piirides ei vaja naine mehe erilist nõusolekut, kuid selle asiolu peale vaatamata on need toimingud mehele vasturääkimatult kohustuslikud. Mees ei või keelduda naise kulutuste tasumisest neis piirides ega vabandada end sellega nagu poleks ta neist kulutustest midagi teadnud.

Kui aga naine oma toiminguis käheb kaugemale kui võtmeõigus seda lubab, siis ei kohusta ta sellega mehe erivara varade lahutuse puhul, ega abielulist vara vara ühenduse puhul, ega ka mitte ühisvara varaühisuse puhul.

Sellega on ZGB järgi küll toiminguvõimeline, kuid tema toimingud on abielulise kooselamise huvides kondlalt piiritletud.

§164 ja § 165 põhjal võib mees naiselt selle n.n. võtmeõiguse, millega naisele antakse õigus teatud määral esindada perekonda, nii täieliselt kui ka osaliselt ära võtta. See sünnib küll vaid erandjuhtudel ja selleks peavad olema küllaldased põhjused. Näiteks kui naine kuritarvitab seda seadusega talle omistatud õigust, või näitab oma toimingutega, et ta pole selle õiguse teostamiseks kõlbulik.

Kui tahetakse, et see naise õiguste piiramine või ära võtmine võtmeõiguse alal, ka kohmandate isikute suhtes kehtiv oleks, siis tuleb teha vastav akt asjaomase avaliku instantsi juures.

Naise nõudel võidakse tehtud kitsendused, olgu need siis

kas osalised või täielised, äramuuta, kui tehtud otsus peale asja uuesti järelekaalumist, on mitteõiglaseks osutunud. Äramuutmisest tuleb samuti avalikult teatada nagu see oli vajalik ka kitsenduste tegemise puhul.

§166 lubab seadusega naisele antud õigust toimida juuriidilisi tehinguid koduse majapidamise raamides ka vajaduse puhul laiendada. Selleks on vaja mehe tõelist või vaikivat nõusolekut. Nii võib mees enda äraoleku või haiguse puhul anda oma naisele üldvolituse, mille põhjal naine võib esindada meest kõigis õiguslikkudes tehingutes, missugused on voliniku kaudu teostatavad. Kui mees lubab naist kas sege või vaikiva nõusolekuga tegeleda mingi töö või kutsega, siis on viimane selleks ka §167 alusel õigustatud. Seejuures on tähtsusetu missugune varasüsteem on abikaasade vahel olemas.

Kui mees keeldub naisele nõusolekut andmast tegutseda iseseisvalt töö või kutse alal, siis võib naine palvega kohtu poole pöörduda, et see selgitaks, kas mehe nõusolekut keelav otsus on küllaldasel määral põhjendatud. Seejuures tuleb kohtul silmaspidada abielulise kooselu ja perekonna huvisid. Viimane tingimus on vajalik õiglase otsuse saamiseks, sest tihti mehed keelavad oma naisele tegutseda töö või kutsega lihtsalt väiklase auahnuse ja "peenejoone" matkimise tagajärjel. Arvestamata seejuures perekonna huvisi kui niiguguseid. Mehe nõusoleku andmisest keeldumine on heausklikkude kolmandate isikute suhtes ainult siis maksev, kui see on tehtud vastavas avalikkus ametasutises.

ZGB järgi on abielunaine igasuguse varasüsteemi juures protsessivõimeline. Ta võib kohtutes esineda kaebajana, kui

ka kaebealusena nii kolmandate isikute kui ka oma mehe suhtes. See õigus on kitsendatud vaid ühel erandjuhul. Nimelt esindab mees naist kolmandate isikute vastu neis protsessides, mis-sugused puudutavad naise kaasavara. Viimasest reeglist võime järeldada, et reeglipäraselt on mees naise varade valitseja.

Kui üks abikaasadest jätab täitmata oma kohustused abielulise kooselu vastu või kui ühe abikaasa toimingud toovad teisele hädaohtu, häbi või majanduslikku kahju, siis võib kannataja pool §169 põhja abisaamiseks pöörduda palvega kohtu poole. Seejuures ei tarvitse tal esitadaagi hagi lahutamiseks või lahuseluks. Kui palve on põhjendatud, siis kohus tuleb sellele vastu. Teise abikaasa korralekutsumiseks ja kannatanu abistamiseks on kohtule seadusega antud mitmesugused abinõud:

Kohtunik peab oma kohustust unustanud abikaasat manitsema oma kohustuste korralikule täitmisele ja kui viimane oma otstarvet ei täida, siis peab ta kohaldama sätteid, mis-sugused on vajalikud abielulise kooselu kaitseks. Tehnud õiguslikke korraldusi võidakse sel juhul kui see põhjus on kõrvaldatud, ühe abikaasa soovil tühistada.

Naise süü puhul võib kohtunik talt ära võtta võtmeõiguse teostamise, keelata tal kutselise tegevuse või konfiskeerida tema kutsetegevusega saadava palga.

Mehelt võidakse võtta õigused naise vara valitsemiseks ja kasutamiseks. Samuti võidakse kohustada mehe tööandjat palga tasuma naisele.

Mõlema abikaasa vastu võidakse rakendada sätteid, mis võtavad lapsed nende kasvatamiselt, võimis lubavad lahuselu.

Ülaltoodust järgneb, et kohtule on antud väga tähtis osa

abielulise kooselu stabiliseerimise suhtes. Vastavalt häire suurusele võib kohus rakendada kohast sätet ja kui kohus küllalt elu tunneb, võib ta ses suhtes väga kasulikku osa etendada. Hulk abielusid jääb purunemata, kui on instants, kes püüab sidemeid, mis kipuvad ühel või teisel põhjusel katkema, uuesti tugevndada.

ZGB §170 põhjal võib üks abikaasa, kui tema tervis, hea nimi, või majanduslik edu on abielulise kooselu tõttu tõsiselt ohustatud, kas kohtu kaasabil või ka selleta ühisest majapidamisest loobuda.

Kohus ühe abikaasa soovil, kui eeldused ühise majapidamise lõpetamiseks on olemas, võib kindlustada selle ülalpidamise kulud teise abikaasa poolt.

Pärast lahutamise või lahuselu hagi esitamist on kumbki abikaasa õigustatud ühist majapidamist lõpetama.

Kui abielumees on jätnud vajaliku hoolitsemise naise ja laste eest, siis võib kohtunik ka igasuguse varasüsteemi juures kohustada isikuid, kes mehele või ka naisele midagi võlgnevad, et need täidaksid oma kohustused kus täies ulatuses või osaliselt mehe asemel naisele.

Praktiliselt on see viis edukalt käsitletav eriti palgatöölise suhtes, kus tööandja kohustatakse mehe tööpalka tasuma otsekohe naisele, et see saaks sellega koduse majapidamisega seoses olevaid kulutusi katta.

Abikaasad võivad omavahel sõlmida õiguslikke tehinguid, kuid need toimingud, mis riivavad naise vara, mitte erivara ega ühisvara, vajavad oma kehtivuseks hoolekande kohtu kinnitamist. Samuti vajavad hoolekande kohtu kinnitamist ka need

toimingud, mis sõlmitakse naise poolt kolmandate isikutega abielumehe kasuks. Viimased kaks reegelt on vajalikud naise huvide kaitseks mehe kui energilisema abielupoole vastu. See lähtekoht Schveitsi abieluõiguses on tuletatud fiktsioonist nagu oleks naine abielus alistuv pool, kellele mees saab dikteerida oma tahet.

Abielu vältel võib üks abikaasa nende nõudmiste täiteks, mis tal teise poole vastu on, ainult erandlikult seaduses expressis verbis ettenähtud juhtudel sundtäitmist nõuda.

Näiteks, kui ühel abikaasal on kolmanda isikuga äri-ised suhted ja teine abikaasa on viimase võlausaldaja või võlgnik.

Teise erandiga lubatakse sundtäitmist teise abikaasa kasuks kui tuleb läbiviia kas seaduse või kohtuotsuse põhjal tekkinud varalahusust, samuti ka selleks, et neid tuleksid sissenõuda, mida kohus ühelt abikaasalt teise kasuks on välja mõistnud.

Olles ülaltooduga tutvunenud lähemalt abikaasade isiklikkude õigustega Schveitsis õiguses, võime järeldada, et seal avaldub tunduv mehe õiguste prevalents naise õiguste suhtes. Siiski on naise õigustlik seisund Schveitsi õiguse järgi palju väarikam kui meie kehtivas õiguses BES alusel. Mehe õigused on siin rohkem abielulise kooselu huvide ja need on kaugel sellest rõhutatud eestkoste õigusest, mis avaldub meie kehtivas õiguses, kus mehe õigused on mehe ülemvõimu huvides. Abieluliste konfliktide allutamine kohtukontrõllile, avaldub oma mõju abielu stabiilsusele, sest vähemate konfliktide puhul püüab kohus selleasemel, et abielu lahutada, arusaamatusi sel-

gitada ja manitsemiste ning vajalikkude otsustega hoolitseda abielulise kooselu kestvuse eest. Kestvad abielud on aga igasuguses ühiskonnas hinnatavad nähted.

b. Abikaasade isiklikud õigused Rootsis. Rootsis korraldab abieluga seoses olevaid küsimusi abieluseadus, mis valmis 11. juunil 1926.a. ja jõustus 1. jaanuaril 1921. Rootsi abieluseadus on 1909 aastal moodustatud kolme Põhjariigi - Rootsi, Taani ja Norra - ühise juristide komisjoni, mille eesmärgiks seati perekonnaõiguste reformi võimaluste uurimine ja selle põhiprintsiipide väljatöötamine, töö tulemus.

Rootsi abieluseadus rajaneb tol korral täiesti uudsele põhimõttele - mehe ja naise üheõiguslusele, missugust printsiipi rakendasid ka ülejäänud kaks komisjoni tööst osavõtnud riiki ning veel Islandi ja Soome endi uute abieluseaduste loomisel. Loomulikult erinevad nimetatud maade abieluseadused üksikasjade ja tehnilise külje poolest, sest iga riik on seadusekoostamisel arvestanud oma õiguslike eelduste omapäraga kuid kogulatuses on jäänud püsima komisjoni poolt püstitatud printsiibid.

Elmainitud kolme Skandinaavia riigi juristide komisjon leidis, et vanades abieluseadustes avalduv mehe eestkoste võim on muutunud, arvestades elu üldist progressi ja inimeste õiglustunde süvenemist, ebakohaseks tänapäeva demokraatlikus ühiskonnas. Uutes seadustes on naisale antud sama õigus mis mehelegi oma isiklike ja perekondlike huvide kaitsmisel ning korralduste ja teovõime teostamisel.

Mõlemad abikaasad on iseseisvad ja vabad oma õiguste sfääris.

Eelistades perekonnahuve isiklikkudele, on piiratud võrdselt abikaasade isikuvabadust; kuna abikaasade õigused ja kohustused on taolised, siis ei tarvitse enam abikaasasid jaotada meheks ja naiseks, vaid seaduses kasutatakse ainult abikaasa ja abikaasade mõisteid, mis avaldub ka meie Tsiviilseadustiku eelnõus.

Rootsi abieluseaduse 5. peatükk korraldab abikaasade isiklikkude õigustega seoses olevaid küsimusi. § 1 sellest peatükist kohustab abikaasasid teineteisele vastastikku truudust osutama ja hoolitsema perekonna heaolu eest.

§2 kohustab kumbagi abikaasat omajõu-kohaselt ~~rahaga~~, kodusetööga või mingil muul viisil perekonda ülalpidama, nagu see, abikaasade seisukorda arvestades kohane näib olevat. Perekonna ülalpidamiseks loeb sama § kõik mis on vajalik ühiseks majapidamiseks, lastekasvatuseks ja kummagi abikaasade eriliste tarvete rahuldamiseks. Kui aga sellest, mis üks abikaasa eeltoodud §2 alusel andma peab, ei jatku tema eriliste tarvete rahuldamiseks perekonna ülalpidamise kulude katmiseks vastavalt abikaasade majanduslikule seisukorrale, siis on §3 alusel teine abikaasa kohustatud esimesele vastaval määral tarviliku rahalistabi andma.

Säärase toetuse peale ei ole õigust abikaasal, kes on vara valitsemises kõlbmataks osutunud või ei suuda mõnel muul erilisel põhjusel oma kulusid reguleerida.

§4 määrab, et see, mida üks abikaasa teisele on annud §§ 2 ja 3 põhjal tema eriliste tarvete rahuldamiseks, jääb viimase omanduseks.

Kui üks abikaasa jätab oma ülalpidamise kohustuse silm-

nähtavalt hooletusesse, siis võib teine abikaasa §5 alusel kohututeel, et see annaks toetust ülalpidamiseks ulatuses, milliseks ta on kohustatud, võippiirides, mille kohus, tutvudes asjaoludega, leiab õiglase olevat tema kanda panna.

On üka abikaasa kalendriaasta jooksul perekonna ülalpidamiseks kulutanud rohkem kui ta on § 2. järgi kohustatud, võib tema §6 alusel, kui vastupidist kokkulepet ei ole, või kui olukorrast ei nähtu, et see on sihilik olnud, teiselt abikaasalt tasu saada selle eest, mis küsimuses olevates kuludest viimase osale langeb.

Kui abikaasad elavad kokkuleppimatuse tõttu lahus, on kumbki abikaasa kohustatud §7 alusel aitama § 2. määratud alustel teist abikaasat ülalpidada; juhul aga kui abielulise kooselu lõppemises on süüdi peaaesjalikult üks, ei ole teine abikaasa kohustatud teda toetama, kui seks ei ole kaaluvaid põhjusi.

Kui abikaasad kokkuleppimatuse tõttu lahuselavad on võimalik üht abikaasat kohustada, mõlemi elutingimusi arvestades ja vastavalt olukorrale, andma teisele abikaasale tarvitada niisugust vallasvara, mis kuulus abielulise kooselu lõppedes ühisele tarvitusele määratud majakraami või teise abikaasa tööriistade hulka. Asja suhtes, mis ühe abikaasale kuulub ja teisele kasutatadantud, ei tohi omanik sõlmida kolmanda isikuga kokkulepet, mis teise kasutamist õigust piirab.

§ 9 alusel ei ole kohtu otsused §§ 5 ja 7 ettenähtud toetuse suhtes muutmatud, vaid kohus peab, kui üka abikaasa seda nõuab ja olukorrad põhjalikult muutunud on, uued korraldused tegema.

Kokkulepped §§ 2, 3, 7 või 8 ettenähtud asjaoludes on § 10 põhjal ühe abikaasa nõudel muudetavad, kui kokkulepe osutub silmanähtavalt ülekohtuseks või kui olukorrad on tunduvalt muutunud.

§ 11. kohustab abikaasasid vastastiku teineteisele aru andma oma majandusliku olukorra suhtes, et kindlaks määrata kumbagi ülalpidamise kulude kohustuse suurust.

§ 12. järgi on kumbki abikaasa, ka alaealine, õigustatud perekonna ülalpidamise või lastekasvatamise otstarbeks tegema ka teise abikaasa suhtes kohustuslikke õiguslikke tehinguid, mis tavaliselt nimetatud otstarbeks ette võetakse. Kui olukorrast vastupidist ei järeldu, siis oletatakse, et õiguslik tehing ülaltähendatud otstarbeks on ette võetud sihiga kohustada ka teist abikaasat.

Teine abikaasa võib vabaneda eeltoodud kohustuse täitmisest, kui kolmas isik, kellega üks abikaasa õigusliku tehingu sõlmis, nägi või nägema pidi, et see sõlmitud tehing vajalik ei olnud.

Kui teovõimetu abikaasa sõlmis sarnase õigusliku tehingu, siis ei ole see ka ta enda suhtes kohustuslik.

Eeltoodud § 12. määrused ei ole sama §-i viimase lõike põhjal aga rakendatavad juhul kui abikaasad elavad kokkuleppimatus tõttu lahus.

Kui üks abikaasa tarvitab kurjasti § 12. ettenähtud õigust, siis võib kohus § 13. põhjal temalt teise abikaasa nõudel selle õiguse ära võtta; on teine abikaasa aga teovõimetu, siis võib samasisulise palvega esineda eestkostja.

Kohus võib tühistada selles asjas tehtud otsuse, kui abikaasad, või juhul kui see abikaasa, kelle kohta otsus käis on teovõimetu, eestkostja seda pooldavad, või kui selgitatakse et olukord on muutunud. Kohus peab tehtud otsusest viivitamatult teatama abieluregistreerimise asutisele ja sellekohase kuulutuse avaldama ametlikus ja ühes kohalikus lehes.

Kui üks abikaasa äraolija või haige on ja ei ole volinikku nimetanud ega pole talle ka eestkostjat või hooldajat määratud, siis võib § 14. alusel teine abikaasa teda asendada, kui mingit toimingut, mis suurendab takistatud abikaasa tulusid või omandust, ei saa ilma kahjuta edasi lükata. Asendaja abikaasa võib ka vara võõrandada ja pantida, kui see on vajalik perekonna ülalpidamise tarvete soetamiseks. Kinnisvara võõrandamise või pantimise vajaduse puhul on vajalik nõusolek, mille kohus võib anda peale seda kui üks riigis viibiv lähem sugulane selleks ka oma luba on annud. § 14-as toodud määrused ei ole kohaldatavad juhtumitel, kui abikaasad elavad kokkuleppimatuse tõttu lahus.

§ 15. põhjal saab abielunaine laulatuse kaudu mehe perekonnanime, kuid tema võib ka oma nime ühendada mehe nimega, kui ta sellest teatab vastavalt kuninga poolt antud määrustele.

Ülaltoodud §-id Rootsi abieluseaduse viiendast peatükist reguleerivad abikaasade õiguslikke suhteid üldiselt. Sealt on ohtralt eeskuju võetud ka meie Tsiviilseadustiku eelnõu koostamisel. Võrreldes vastava sisulisi sätteid normitehnilisest küljest Rootsi abieluseaduses ja meie Tsiviilseadustiku eel-

nõus, näeme et TSE sätted on õnnestunud. Rootsi abielusea-
duses on üksikud paragrahvid liialt laiali valguvad ja pikka-
de ning keeruliste lausete mõjul mõistetavad peale pikemat
asjasse süvenemist. Meie Tsiviilseadustiku eelnõu on selguse
suhtes igatahes palju täielikum ja rahvale arusaadavam.

K A S U S T A T U D K I R J A N D U S .

1. Dr. Arthur C u r t i - Schweizerisches Zivilrecht,
I Band, Personen- und Familienrecht,
Zürich 1910.
2. Heinrich D e e r n b u r g - System des Bömischen
Rechts, Zweiter Teil, Berlin 1912.
3. Dr. Carl E r d m a n n - System des Privatrechts
des Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Cur-
land, I Band, Riga 1889.
4. Eesti Ajalugu, Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne,
I, Tartu 1936 ja II, Tartu 1937.
5. Prof. D. G r i m m i a r v a m m u s Tsiivilseadus-
tiku 1935.a. eelnõu kohta, Tallinn, 1935.
6. Dr. O. H a i d l e n - Das Familien- und Vormund-
schaftsrecht, Vierte, vermehrt Auflage,
Stuttgart 1907.
7. Olinde I l u s ja Vera P o s k a - G r ü n t a l -
Abieluseadused - Rootsi Abieluseadus 11.
juunist 1920.a. ja Soome Abieluseadus
13. juunist 1929.a., Tartu 1930.
8. A. K i r u s b e r g, Esiisade enneajalooline õigus,
Tartus 1920.
9. I. M. T j u t r j u m o v - Grasdanskoe pravo,
Tartu 1927.
10. Tsiivilseadustiku Eelnõu.
11. Prof. Jüri U l u o t s - Seletuskiri Tsiivilseadusti-
ku Eelnõule.